

Prof. dr hab. Dariusz Rott

Katowice, 15 kwietnia 2021 r.

Instytut Literaturoznawstwa

Wydział Humanistyczny

Uniwersytet Śląski w Katowicach

pl. Sejmu Śl. 1

40-032 Katowice

**Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Katarzyny Ossowskiej-Kulińskiej
zatytułowanej *Przestrzeń Ziemi Świętej w szesnastowiecznych deskrypcjach
polskich pielgrzymów***

Zgodnie z dobrymi praktykami recenzenckimi pragnę oświadczyć, iż nie występuje jakikolwiek konflikt interesów w odniesieniu do przedmiotowej recenzji rozprawy doktorskiej. Nie łączą i nigdy nie łączyły mnie żadne związki rodzinne, pokrewieństwo lub zależności służbowe z Doktorantką.

Recenzję przygotowałem na podstawie otrzymanego komputerowego wydruku rozprawy.

Recenzowana rozprawa doktorska Pani mgr Katarzyny Ossolińskiej-Kulińskiej składa się z czterech części podzielonych na rozdziały (w każdej części od dwóch do czterech rozdziałów), uzupełnionych o spis treści, wstęp, zakończenie, wykaz skrótów oraz bibliografię. Układ ten nie budzi moich zastrzeżeń kompozycyjnych. Dysertacja doktorska liczy 228 stron wydruku komputerowego. Została ona poprawnie i starannie przygotowana edytorsko.

Celem pracy doktorskiej Autorka uczyniła zebranie i pogłębienie dotychczasowej wiedzy na temat pierwszych, polskich deskrypcji Ziemi Świętej oraz ich usytuowanie w zachodnioeuropejskiej tradycji opisywania Palestyny. Cel pracy został właściwie określony. Autorka dobrze zaprezentowała narodziny oraz rozwój deskrypcji obszaru Palestyny. Skupiła się na analizie wybranych dzieł autorstwa Polaków, ze szczególnym uwzględnieniem sposobu prezentowania w nich naturalnej przestrzeni. Metodologiczną

podbudowę dla Doktorantki w tym zakresie stanowi geopolityka, a zwłaszcza przemieszczenia zachodzące pomiędzy przestrzenią geograficzną a twórczością literacką - transfery zjawisk ze świata literackiego do rzeczywistości i na odwrót oraz istnienie w kulturze wyobrażeń przestrzennych konkretnych miejsc i obszarów. Praca doktorska odpowiada więc na najnowsze wymagania metodologiczne i umiejętnie je wykorzystuje.

Jak już zauważyłem, dysertacja jest dobrze i logicznie skomponowana. W tym zakresie nie mam żadnych uwag krytycznych.

Doktorantka poprawnie określiła szereg historycznoliteracki deskrypcji Ziemi Świętej pióra polskich autorów, które ukazały się w XVI wieku: *Terrae sancte et urbis Hierusalem descriptio fratris Anselmi ordinis Minorum de observantia* Anselma Polaka, itinerarium Jana Tarnowskiego, dziennik Jana Goryńskiego oraz opis podróży do Ziemi Świętej Syrii i Egiptu Mikołaja Krzysztofa Radziwiłła Sierotki.

Autorka jest oczywiście świadoma, że tradycja opisywania bliskowschodniego obszaru jest jednak o wiele starsza, a jej początki datuje się już od połowy II wieku. Okres szczególnego zainteresowania obszarem Palestyny przypadł natomiast na przełom XIV i XV wieku, co miało związek z rozwojem ruchu pielgrzymkowego. Deskrypcje Ziemi Świętej były najczęściej uwzględniane w itinerariuszach, które stanowią znaczącą część zachodnioeuropejskiej literatury podróżniczej.

Utworki analizowanych polskich twórców traktowano przez wiele lat głównie jako piśmiennicze pamiątki mające wartość jedynie historyczną. Rozprawa doktorska ma na celu zebranie oraz pogłębienie dotychczasowej wiedzy na ich temat. Natomiast głównym przedmiotem zainteresowania Doktorantki w analizie wybranych dzieł jest sposób prezentowania w nich obszaru Ziemi Świętej, co stanowi w polskim piśmiennictwie naukowym zasadniczo nowe zagadnienie badawcze.

Autorka dysertacji podjęła udaną próbę przybliżenia sposobu poznawania tego różnorodnego przyrodniczo i topograficznie obszaru przez polskich pielgrzymów oraz próbę przeprowadzenia analizy szesnastowiecznych tekstów z uwzględnieniem perspektywy geopoetycznej. W rozprawie wykorzystano w szczególności prace historyczno-geograficzne, geograficzne oraz literaturoznawcze, wykorzystując narzędzia retoryczne.

Doktorantka słusznie zwróciła uwagę, że impulsem, który wywołał geopoetyczną perspektywę w analizach utworów literackich jest zwrot topograficzny, „niezwykle istotny w rozwoju badań nad teorią przestrzeni w obszarze geografii, socjologii, nauk politycznych, historii, literatury, antropologii, filozofii czy też sztuki. Rozwój refleksji nad przestrzenią

przypadł na lata 80. i 90., co miało zasadniczy związek z pojawieniem się nowego zwrotu, bardziej pojemnego – zwrotu kulturowego. Genealogię zwrotu topograficznego (inaczej nazywanego też przestrzennym) oraz obszerny stan badań poświęcony temu zagadnieniu rzeczowo przedstawia Rybicka” (s. 9 rozprawy doktorskiej).

Zwrot topograficzny został rzeczowo i poprawnie omówiony, a następnie wykorzystany w recenzowanej dysertacji doktorskiej. Geopolitykę rozumie Doktoranta, za Elżbietą Rybicką, jako część kulturowej teorii literatury (zwłaszcza w jej odmianie geokulturologicznej) z twórczym wykorzystaniem elementów geografii humanistycznej. Taka perspektywa wymusiła konieczność badań interdyscyplinarnych, które zostały zrealizowane z dużą starannością.

W rozprawie słusznie założono, że deskrypcje obszaru Ziemi Świętej autorstwa Polaków należy rozumieć jako przejawy geografii mentalnej – autorów deskrypcji – zaś ich całą grupę jako wyraz geografii kreacyjnej, która ugruntowała rodzimą „narrację” o obszarze Palestyny oraz stała się narzędziem „aktualizacji” wydarzeń symbolicznych podczas każdorazowego aktu lektury. Pozwoliło to otworzyć nowe i interesujące perspektywy badawcze, stanowiąc dobrą i mocną podstawę metodologiczną pracy doktorskiej.

Dla Autorki „deskrypcja Anzelma Polaka oraz relacje z peregrynacji Tarnowskiego, Goryńskiego oraz Radziwiła Sierotki są jednocześnie „świadectwem przepływów” między przestrzenią geograficzną a literaturą, jak i „medium niosącym wyobrażenia miejsc”, czy wreszcie „aktualizującą” narracją, która, jak podaje Rybicka: „reinterpretuje bądź wprowadza do obiegu nowe imagologie” – w tym konkretnym przypadku o obszarze Palestyny. Piśmiennicze reprezentacje Ziemi Świętej nie tylko mogły więc podlegać rozpowszechnianiu, ale same również „dystrybuowały” czy też „multiplikowały” pewien schemat myślenia o przedstawionym terytorium, co może wskazywać dodatkowo na ich performatywny charakter” (s. 12).

W końcowej partii wstępu Autorka pisze:

„Ostatecznie podjęta w dysertacji próba badawcza, w której wykorzystane zostaną dwie perspektywy analityczne (pierwsza, opierająca się na konwencji retorycznej oraz druga, odsyłająca do geopoetyki), pozwoli ustalić wynikające z osobistych doświadczeń twórców pozaliterackie (pochodzące z relacji człowieka z przestrzenią) impulsy do sporządzenia deskrypcji. Możliwe, że uda się również scharakteryzować oraz zrozumieć sposoby postrzegania przez polskich pielgrzymów bliskowschodniego obszaru” (s. 27).

Osobiście wolałbym oczywiście, by ostatnie zdanie było sformułowane w formie celu badawczego, ale nie czynię z tego jakiegoś zasadniczego merytorycznego zarzutu.

Część pierwsza rozprawy nosi tytuł *Badania nad deskrypcjami Ziemi Świętej oraz tradycją jej opisywania do końca XVI wieku* i składa się z trzech rozdziałów: Rozdział 1: *Dawne opisy Ziemi Świętej w piśmiennictwie niefikcyjnym*; Rozdział 2: *Zachodnioeuropejska tradycja opisywania Ziemi Świętej*; Rozdział 3: *Polska tradycja pielgrzymowania do Ziemi Świętej oraz opisywania jej obszaru do końca XVI wieku*. W tej części rozprawy przedstawiono bogaty stan badań obejmujący rozdział referujący literaturę przedmiotu (prace poświęcone średniowiecznej kulturze pielgrzymowania do Ziemi Świętej oraz opisywania peregrynacji do Bożego Grobu), a następnie dwa rozdziały o charakterze historycznoliterackim. Jeden z nich poświęcono w całości tradycji zachodnioeuropejskiego pielgrzymowania do Jerozolimy, a także utworom, w których jest opisywany obszar Ziemi Świętej.

Drugi rozdział to niezwykle udana synteza zachodnioeuropejskiej tradycji opisywania Ziemi Świętej. Kończy go sumienne zestawienie rodzajów piśmienniczych pamiątek:

- a) chorografie, a dokładniej studia należące do piśmiennictwa geograficznego, mające na celu szczegółowo przybliżyć opisywany region;
- b) dzieła historyczne;
- c) listy (jak na przykład list streszczający peregrynację Egerii – Waleriusza z Vierzo);
- d) relacje czy też diariusze (spisywane jeszcze podczas trwania podróży lub tuż po powrocie);
- e) sprawozdania pisane na zlecenie (jak na przykład opis Lionardo di Niccolò Frescobaldiego lub Bertranda de la Broquière);
- f) itineraria o charakterze przewodników zawierające słowniczki, mapy oraz praktyczne informacje (Pielgrzyma Bordeaux, Teodozjusza czy też Bernharda von Breidenbacha);
- g) późnośredniowieczne książeczki-przewodniki (najczęściej ze spisami indulgencji), które były rozprowadzane w najważniejszych punktach pielgrzymiej trasy, przede wszystkim w Wenecji.

Wszystkie wymienione rodzaje można dodatkowo podzielić na trzy większe grupy, a dokładniej na utwory: o charakterze geograficznym, użytkowym oraz na teksty należące do niefikcyjnej literatury podróży, pełniące funkcję memoratywną. Należy jednak podkreślić, że podział ten jest czysto umowny, bowiem utwory opisujące Ziemię Świętą bardzo często

nie były jednorodne gatunkowo. W zasadzie regułą było, że zawierały elementy zarówno chorografii, przewodnika, jak i diariusza czy nawet modlitewnika (s. 56-57).

W drugiej części pracy doktorskiej zatytułowanej *Kategoria przestrzeni w geografii i topice dawnego podróżopisarstwa – poszukiwanie modelu deskrypcji Ziemi Świętej* i składającej się z dwóch rozdziałów: *Kartograficzne i retoryczne źródła średniowiecznych modeli deskrypcji przestrzeni*; *Modele prezentacji przestrzeni Ziemi Świętej* syntetycznemu oglądowi poddano kartograficzne i retoryczne źródła średniowiecznych wzorów opisywania przestrzeni w literaturze niefikcjonalnej – podróżniczej. Kartograficzny i retoryczny model *descriptio regionum*, miały bowiem znaczący wpływ na budowanie wyobrażeń o świecie u późniejszych autorów, a tym samym na tworzone przez nich deskrypcje przestrzeni. Scharakteryzowano zasadnicze cztery modele opisu obszaru Ziemi Świętej: model kartograficzny, chorograficzny (Doktorantka mogła tutaj wyzyskać definicje chorografii autorstwa Romana Krzywego (*Chorografia*. Hasło, „Zagadnienia Rodzajów Literackich” 2006, z. 1-2, s. 241-243; *Chorografia*. Hasło. W: *Słownik rodzajów i gatunków literackich*. Red. G. Gazda, S. Tynecka-Makowska. Kraków 2006, s. 121-122), retoryczny oraz model znamieny dla średniowiecznych bedekerów. Pozwoliło to Doktorantce na uchwycenie deskryptywnej formuły – stosowanej niezależnie od przynależności gatunkowej dzieł (por. s. 90).

Część trzecia rozprawy zatytułowana *Konwencje prezentacji przestrzeni w opisach Ziemi Świętej autorstwa Polaków* składa się z czterech rozdziałów: Rozdział 1: *Deskrypcja Anzelma Polaka*; Rozdział 2: *Itinerariusz Jana Tarnowskiego*; Rozdział 3: *Relacja z pielgrzymki Jana Goryńskiego*; Rozdział 4: *Diariusz Mikołaja Krzysztofa Radziwiłła Sierotki z podróży do Ziemi Świętej, Syrii i Egiptu*.

Analityczną część rozprawy inauguruje prezentacja deskrypcji Ziemi Świętej autorstwa Anzelma Polaka (to bardzo udany fragment dysertacji). Następnie, w porządku chronologicznym, Doktorantka sumiennie omawia się relację Tarnowskiego, dziennik Goryńskiego oraz diariusz Radziwiłła Sierotki. W przedstawianiu materiału źródłowego każdorazowo uwzględniono: 1. informacje na temat biografii ich autorów oraz okoliczności podjęcia peregrynacji do Ziemi Świętej; 2. historię recepcji dzieł; 3. analizę literacką skoncentrowaną przede wszystkim na przywoływaniu w utworach naturalnych elementów topograficzno-hydrograficznych oraz kwestię ustalenia przynależności gatunkowej omawianych dzieł i sposobu przypisywania ich do konwencji deskrypcji przestrzeni. Pozwala

to Autorce dobrze uporządkować analizowany materiał i rzetelnie prowadzić analizę porównawczą.

Chorografia Ziemi Świętej Anzelma Polaka, itinerarium z podróży do Jerozolimy Jana Tarnowskiego, diariusz z pielgrzymki Jana Goryńskiego oraz relacja z peregrynacji do Ziemi Świętej, Syrii i Egiptu Mikołaja Krzysztofa Radziwiłła Sierotki to utwory – co słusznie dostrzega Doktorantka - zajmujące szczególne miejsce w polskiej tradycji przedstawiania historyczno-geograficznego obszaru Palestyny, w których to utrwalono ówczesny obraz przestrzeni Ziemi Świętej oraz funkcjonujące o niej wyobrażenie. Wszystkie są jednocześnie znakomitym źródłem wiedzy na temat zjawiska podróżowania w wiekach średnich, peregrynackiej kultury oraz sytuacji polityczno-religijnej bliskowschodniego obszaru.

Słuszne jest wcześniejsze stwierdzenie Doktorantki, że „w porównaniu z bogatym, zachodnioeuropejskim zbiorem piśmienniczych pamiątek z peregrynacji do Jerozolimy, lista czterech szesnastowiecznych opisów Ziemi Świętej autorstwa: Anzelma Polaka, Tarnowskiego, Goryńskiego oraz Radziwiłła Sierotki wydaje się być niezwykle skromna. Można byłoby się spodziewać, że ich temat został już dawno wyczerpany, a dokładnemu omówieniu zostały poddane nie tylko dzieła wymienionych Polaków, ale również ich biografie. Aktualny stan badań jednak zaskakuje, bowiem dotychczasowe wypowiedzi na temat pierwszych rodzimych deskrypcji obszaru Palestyny jeszcze nie wyczerpują zagadnienia” (s. 26).

Doktorantka kreśli ważne perspektywy badawcze oraz prawidłowo uzasadnia również konieczność dalszych badań:

„Poszerzenie badań dotyczących deskrypcji przestrzeni ujętych w pierwszych opisach Ziemi Świętej autorstwa Polaków uzasadnia analizę wybranych czterech zabytków w ramach jednego studium. Takie rozwiązanie pozwoli na kompleksowe oraz wyczerpujące opracowanie wybranego zagadnienia w kontekście wielowiekowej tradycji pielgrzymowania” (s. 30).

Omówienie materiałów źródłowych zostało ułożone – jak już zauważyłem wcześniej - chronologicznie, poczynszy od najstarszego zabytku – opisu Ziemi Świętej pióra Anzelma Polaka. Następnie analizowane są: relacja Jana Tarnowskiego, dziennik Jana Goryńskiego oraz diariusz Mikołaja Radziwiłła Sierotki.

Każde dzieło przedstawiono oddzielnie, zaś celem dociekań jest próba określenia: a) zakresu i techniki prezentacji przez polskich autorów przestrzeni Ziemi Świętej (w tym szczególnie naturalnych elementów krajobrazu); b) wyobrażenia autorów tekstów o tym obszarze; c) narzędzi jego doświadczania i poznawania. Omówienie dotyczy również kwestii

przynależności gatunkowej piśmienniczych pamiątek oraz ich miejsca w tradycji literackiej (polskiej i zachodnioeuropejskiej). Narzędzia do analizy badawczej zostały zaczerpnięte przede wszystkim z retoryki literackiej oraz retoryki kartograficznej.

W każdym rozdziale analizę poprzedzają informacje biograficzne oraz uwagi dotyczące recepcji utworów, bowiem są one kluczowe dla określenia: a) przyczyn odbycia przez Polaków podróży do Ziemi Świętej; b) przyświecającej im intencji jej późniejszego opisanie; c) ewentualnego zakresu wpływu dzieła na czytelników. W centralnej części wypowiedzi omawiane są deskrypcje regionów lub deskrypcje miast w celu scharakteryzowania ujętych w nich naturalnych elementów topograficzno-hydrograficznych (s. 94).

Najważniejszym celem tej części rozprawy jest rozstrzygnięcie, czy w ogóle w deskrypcjach Ziemi Świętej polskich pielgrzymów zostały w sposób szczególny ujęte obrazy naturalnych elementów przestrzeni tego obszaru. Potwierdzenie ich obecności w dziełach Polaków jest konieczne do otwarcie badanych tekstów na analizę z perspektywy geopoetyki i jej przeprowadzenie. Pozwoliło to w kolejnej części dysertacji zanalizować opisy przestrzeni Ziemi Świętej z perspektywy geopoetyki. Pytania badawcze Doktorantki dotyczą: a) sposobu doświadczenia zwiedzanej przestrzeni (jej naturalnych elementów) przez polskich pielgrzymów; b) charakteru obrazu obszaru Ziemi Świętej wyłaniającego się z deskrypcji; c) poziomu performatywności omawianych tekstów. To najbardziej oryginalna i najwartościowsza część recenzowanej rozprawy doktorskiej.

Przeprowadzone analizy pozwoliły Doktorantce: a) ustalić wynikające z osobistych doświadczeń twórców pozaliterackie (pochodzące z relacji człowieka z przestrzenią) impulsy do sporządzenia deskrypcji; b) scharakteryzować oraz zrozumieć sposoby postrzegania przez polskich pielgrzymów bliskowschodniego obszaru. Praca przynosi również odpowiedzi na ważne pytania dotyczące: a) sposobu doświadczenia zwiedzanej przestrzeni (jej naturalnych elementów) przez polskich pielgrzymów; b) charakteru obrazu obszaru Ziemi Świętej wyłaniającego się z deskrypcji; c) poziomu performatywności omawianych tekstów. W tym zakresie rozprawa jest niezwykle nowatorska.

W rozprawie rzetelnie udokumentowano i dowiedziono, że zachowane do dziś deskrypcje Ziemi Świętej zachodnioeuropejskich, jak i polskich autorów ukazują interesujący proces wzbogacania wyobrażenia tej przestrzeni o elementy odwołujące się do jej naturalnej strony oraz aktualnej sytuacji polityczno-religijnej. Dominujące informacje na temat topograficzno-hydrograficznego charakteru krajobrazu pojawiają się we fragmentach prezentujących osobiste doświadczenia i obserwacje autorów relacji. Wszystkie dzieła

prezentujące obszar Ziemi Świętej, w tym utwory Polaków, są „medium niosącym wyobrażenia miejsc”, „aktualizującą” narracją, a także świadectwem cyrkulacji między przestrzenią geograficzną a literaturą (na gruncie dobrze omówionej we wcześniejszych fragmentach rozprawy doktorskiej niefikcyjnej literatury podróżniczej).

Recenzowana dysertacja doktorska została starannie przygotowana edytorsko i dobrze napisana. Nieliczne usterki stylistyczne, interpunkcyjne czy literówkowe są drugorzędne i nie obniżają w żaden sposób wartości pracy. Aparat krytyczny rozprawy został przygotowany poprawnie. W licznych przypisach i opisie bibliograficznym można odnaleźć jedynie niewielkie usterki.

Bibliografia, podzielona na podmiotową i przedmiotową, została starannie zestawiona i poprawnie przygotowana (niewielkie usterki występują w bibliografii przedmiotowej – trzy ostatnie pozycje). Wśród nielicznych „opustek” bibliograficznych sugerowałbym Doktorantce lekturę, zwłaszcza początkowych partii, książki historyka i kulturoznawcy z Akademii Ignatianum w Krakowie dr. Łukasza Burkiewicza pt. *Życie codzienne w podróży na przykładzie <<Ambasady do Tamerlana>> (1403-1406)*. Kraków 2019, a przede wszystkim piśmiennictwa naukowego reprezentującego nurt życia codziennego w podróży, z klasyczną już książką Antoniego Mączaka, *Życie codzienne w podróżach po Europie w XVI i XVII wieku*. Warszawa 1980. To na pewno wzbogaciłoby kontekstualnie recenzowaną dysertację.

Doktorantka rzetelnie przejrzała, starannie uporządkowała (co nie było wszak zadaniem łatwym) i twórczo wykorzystwała wielojęzyczną, bogatą, interdyscyplinarną literaturę przedmiotu. Dobrze zinwentaryzowała i umiejętnie usystematyzowała dotychczasowe polskie przedmiotowe piśmiennictwo naukowe, odnotowując prace takich badaczy jak Jan Stanisław Bystron, Kazimierz Hartleb, Andrzej Bober, Marek Starowieyski, Tomasz Pikus, Piotr Iwaszkiewicz, Józef Najmowicz oraz Wojciech Mruk, słusznie wszak stwierdzając, że „nie są to jednak prace komparatystyczne i nie ukazują zależności między piśmienniczymi zabytkami” (s. 24).

Cenne są wykorzystane liczne konteksty interpretacyjne: kulturowy, peregrynacyjny, pielgrzymkowy, chorograficzny (Doktorantka starannie wykorzystuje dotychczasowe badania Romana Krzywego czy piszącego te słowa), retoryczny (emfaza przestrzeni) czy kartograficzny.

Doktorantka, na co wskazywałem już wcześniej, posiada bardzo dobrą umiejętność syntezy. Jako egzemplifikację zacytuję zaledwie jeden fragment rozprawy:

„W tekstach przybliżających terytorium Ziemi Świętej można odnaleźć formuły deskrypcji stosowane niezależnie od przynależności gatunkowej utworów. Do najbardziej charakterystycznych tendencji należą:

- a) sytuowanie Jerozolimy w centrum opisu w celu traktowania jej jako punktu odniesienia dla pozostałych miejsc oraz początku szlaków pielgrzymkowych;
- b) opisywanie Ziemi Świętej w porządku zgodnym z odwiedzanymi przez pielgrzymów sakralnymi pamiątkami oraz świadectwami wydarzeń biblijnych;
- c) włączanie deskrypcji: miast, dróg, mieszkańców, fauny oraz flory;
- d) podawanie opisów krajobrazów rozpościerających się z dróg lub wzniesień (niekiedy w postaci wrażeń autora deskrypcji);
- e) podkreślanie trudnych warunków atmosferycznych, a także niekorzystnej dla zwiedzających topografii terenu;
- f) opisywanie punktów rzeczywistej topografii i hydrografii Ziemi Świętej w kolejności i w nawiązaniu do wydarzeń biblijnych (geografii biblijnej);
- g) wykazywanie odległości pomiędzy poszczególnymi punktami podróży.

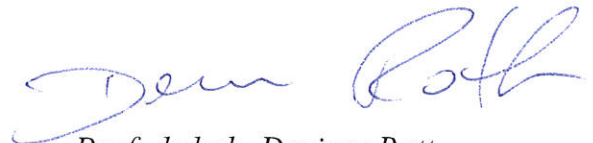
W przedstawieniach obszaru Ziemi Świętej (szczególnie przewodnikach) mogą się również znaleźć fragmenty poświęcone:

- a) prezentacjom i ocenom miejsc noclegowych;
- b) wydarzeniom biblijnym i związanych z nimi miejscom, którym przypisywano wartość indulgencji;
- c) lokalnym społecznościom” (s. 91-92).

Recenzowaną dysertację oceniam wysoko jako pracę oryginalną, opartą na poprawnej komparatystycznej analizie ciekawych materiałów źródłowych, znacząco wzbogacającą dotychczasową literaturę przedmiotu. Wnioskuje również o opublikowanie jej – po uwzględnieniu niezbędnych poprawek – drukiem.

W konkluzji pragnę stwierdzić, że przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska Pani mgr Katarzyny Ossolińskiej-Kulińskiej, zatytułowana *Przestrzeń*

Ziemi Świętej w szesnastowiecznych deskrypcjach polskich pielgrzymów przygotowana pod opieką promotorską Pana dr. hab. Michała Kurana, prof. UŁ, stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego i wykazuje ogólną wiedzę Kandydatki w zakresie nauk humanistycznych. W mojej opinii dysertacja spełnia w pełni wszystkie wymogi stawiane przed rozprawami doktorskimi i może być podstawą do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Prof. dr hab. Dariusz Rott